

Aleksandra Hnatiuk

Literatura ukraińska w pracach Instytutu Slawistyki PAN

Prace badawcze poświęcone literaturze ukraińskiej prowadzono w Instytucie Slawistyki do roku 1997 w ramach zainteresowań literaturami wschodniosłowiańskimi, w których, co oczywiste ze względu na specyfikę tego czasu, dominujące miejsce zajmowała literatura rosyjska. Prace zespołowe skoncentrowane były wokół problematyki rusycystycznej; zajmowano się także pracami bibliograficznymi, częściowo tylko uwzględniającymi ukrajinika. Najważniejszą publikacją ukrajinistyczną, jaka powstała w Zakładzie Słowianoznawstwa, był zbiór artykułów *Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich* pod red. S. Kozaka i M. Jakóbca (1974). Uwaga poszczególnych badaczy – Elżbiety Anczewskiej-Wiśniewskiej, Bazylego Białokozowicza, Stefana Kozaka, Floriana Nieuważnego oraz Mikołaja Siwickiego – skupiała się na literaturze XIX i XX wieku. Rozprawy ukazywały się na łamach pism specjalistycznych („Slavia Orientalis”, „Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria”), artykuły popularyzatorskie – przede wszystkim w czasopiśmie mniejszości ukraińskiej w Polsce „Nasze Słowo” (wraz z dodatkiem „Nasza Kultura”). Preromantyzm i romantyzm ukraiński badał S. Kozak, co zaowocowało monografią *U źródeł romantyzmu i nowożytnej myśli społecznej na Ukrainie* (1978); pisarstwu Kociubynskiego poświęciła rozprawę E. Wiśniewska; F. Nieuważny oraz B. Białokozowicz zajmowali się literaturą radziecką, w tym ukraińską. Nie podjęto badań nad

literaturą staroukraińską (wyjąwszy jedną publikację S. Kozaka), literaturą emigracyjną, literaturą okresu międzywojennego – tworzoną zarówno na Ukrainie radzieckiej (określaną mianem rozstrzelanego odrodzenia), jak i w II Rzeczypospolitej oraz Czechosłowacji, co można wyjaśnić obowiązującą cenzurą przewencyjną. Od połowy lat osiemdziesiątych do schyłku lat dziewięćdziesiątych praktycznie zaniechano publikacji ukrajinistycznych w Instytucie.

Przełom nastąpił wraz z powołaniem odrębnej Pracowni, która powstała w październiku 1997 roku. Początkowo było w niej zatrudnionych trzech pracowników, a od 2000 roku – czterech. W centrum zainteresowania zespołu znalazł się okres międzywojenny, najslabiej dotychczas przebadany. Równolegle opracowywano dwa tematy: działalność kulturalna Ukraińców w II Rzeczypospolitej oraz ukrajinika w prasie polskiej okresu międzywojennego. Wyniki tych badań publikowano systematycznie na internetowej stronie Instytutu Sławistyki (www.ispan.waw.pl), ogłoszono też tom materiałów pokonferencyjnych na płycie CD (*Działalność kulturalna Ukraińców w II Rzeczypospolitej* 2001; *Galicja dzisiaj* – zapis dyskusji zorganizowanej przez Pracownię ukazał się w Warszawskich Zeszytach Ukrainoznawczych w 2003 r.). Prace te wykazały, że polsko-ukraińskie kontakty kulturalne w okresie międzywojennym – wbrew ugruntowanej opinii – były bardzo intensywne. Świadczą o tym liczne (zwłaszcza w latach trzydziestych) publikacje prasowe i książkowe, wszechstronnie prezentujące ukraińskie życie kulturalne zarówno w II Rzeczypospolitej, jak i na Ukrainie radzieckiej, co zostało udokumentowane w systematycznie udostępnianej na stronie internetowej bibliografii ukrajiników (na 2004 r. planowane jest wydanie książkowe). O ukraińskiej problematyce pisali wówczas zarówno wybitni działacze polityczni kręgu Piłsudskiego, m.in. Leon Wasilewski czy Tadeusz Hołówko, lub z grona „Polityki” Jerzego Giedroycia – Adolf i Aleksander Bocheńscy, Ksawery i Mieczysław Pruszyńscy, jak też wybitni pisarze – Józef Czechowicz, Jarosław Iwaszkiewicz, a także twórcy przedwojennej humanistyki polskiej, by wymienić tylko znakomitego sławistę, Aleksandra Brücknera, czy też rektora Uniwersytetu Wileńskiego, filozofa Mariana Zdziechowskiego, oraz ambasadora kultury ukraińskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim, Bohdana Łepkiego. Jedną z najważniejszych, lecz dziś prawie nieznanych instytucji okresu międzywojennego był Ukraiński Instytut Naukowy przy Uniwersytecie Warszawskim, który w ciągu dziesięciolecia swojego istnienia we współpracy z uczonymi polskimi wydał kilkadziesiąt prac naukowych, część z nich do dziś zachowała wysoką rangę, jak np.

monografia *Szewczenko i Polacy* Pawła Zajcewa. W zestawieniu z okresem wcześniejszym oraz latami powojennymi trudno przecenić ten dorobek; żadna z powołanych placówek nie może się szczycić porównywalnymi osiągnięciami, dość przypomnieć wydanie dzieł zebranych Tarasa Szewczenki wraz z tomem zawierającym przekłady najznakomitszych poetów okresu międzywojennego: Jarosława Iwaszkiewicza i Kazimierza Wierzyńskiego, a także Józefa Łobodowskiego i Tadeusza Hollendra.

W Pracowni Literatury Ukraińskiej obok wymienionych prac poświęconych okresowi międzywojennemu powstały także dwie antologie prezentujące literaturę ukraińską pierwszej połowy XX wieku: *Stepowa legenda* (red. O. Hnatiuk, L. Szost, SOW, Warszawa 2001) oraz *Prolog, nie epilog...* (red. O. Hnatiuk, K. Kotyńska, SOW, Warszawa 2002). Pierwsza z nich jest antologią małej formy prozatorskiej lat 1890–1930, w której opublikowano w przekładach dawnych i nowych utwory czternastu najwybitniejszych ukraińskich prozaików tego okresu: od Stefanyka i Wynnyczenki do Chwyłowego i Lubczenki. Druga to antologia ukraińskiej poezji w przekładach polskich z pierwszej połowy XX wieku; jest to swoisty hołd złożony tłumaczom okresu międzywojennego oraz początku XX wieku. Obie książki ułatwiają czytelnikowi bliższe poznanie literatury ukraińskiej oraz dziejów jej recepcji, ponieważ zawierają eseje poświęcone twórczości każdego z pisarzy i informacje biograficzne o tłumaczach, hasła ugrupowań literackich, tablice chronologiczne i in.

Sześć lat istnienia Pracowni zaowocowało trzema obszernymi publikacjami książkowymi, prezentującymi rezultaty prowadzonych badań; ponadto stopniowo poszerzano i udostępniano bibliograficzną bazę ukraińską w prasie polskiej okresu międzywojennego. Poszczególni pracownicy ogłosili w tym czasie kilkadziesiąt prac poświęconych dwudziestowiecznej kulturze ukraińskiej, cenionych i cytowanych nie tylko w Polsce, ale i za granicą. Obecnie w skład Pracowni wchodzi: Ola Hnatiuk (kierownik), Katarzyna Kotyńska, Renata Rusnak i Lidia Stefanowska; w przygotowaniu wcześniejszych publikacji uczestniczyła Larysa Szost (zmarła przedwcześnie na początku 2004 r.).

Колекція Олі Гнатюк

396844 607

NaUKMA Library

0885557